

Lluís Galobart i Duran
 Institut de Botxillerat Antoni Cumella, Granollers

SOBRE LES INUNDACIONS D'OCTUBRE DE 1994 AL RIU TENES

L'EXCEPCIONALITAT DEL FENOMEN

El Tenes més avall de Riells. L'erosió de la riuada va netejar les vores del riu fins a deixar al descobert els materials triàsics

Quan, el 10 d'octubre passat, a un quart de dues de la tarda, els vianants es trobaven impossibilitats de travessar per carretera els ponts del Tenes, els habitants de terrasses baixes havien d'enfilarse a taules i neveres per evitar morir ofegats i els valltenencs en general veien estupefactes com inusitades extensions de plana eren cobertes de fang i com tota mena d'arbres, animals i objectes baixaven per la riera en espantosa combinació, s'havia estès ràpidament la impressió que érem davant un fenomen excepcional. L'**excepcionalisme** geogràfic, que ha centrat durant molts anys polèmiques erudites, prenia tota la seva magnitud, com altres vegades, en terres mediterrànies. No es tractava d'una de les riudes tardorals a què estem habituats, precedida d'un estiu sec. Era evident que la riuada normal d'aquest any ja havia ocorregut el setembre, quan hom havia pogut comprovar la bravura de l'aigua de torrents i riera, negra de la cendra dels incendis forestals. El cabal del Tenes havia estat ja el més alt dels darrers deu anys i es comentava que tot era degut a la desaparició del

mantell vegetal de la capçalera, provocada pels focs. Al Tenes li havia faltat bon tros per sortir de llera. Contràriament, el 10 d'octubre, el riu havia sortit dels seus marges, havia inundat el seguit de camps riberencs, que s'alinen a banda i banda i, en molts casos, l'aigua, enfilada una desena de metres sobre el llit, s'havia escampat per les terrasses fins a una amplada màxima d'uns 170 metres a ambdós costats del corrent central. Les millors planes al·luvials de la Vall, a can Magre de Santa Eulàlia, al Pla de Lliçà d'Amunt, a les Torres de Lliçà de Vall on, de segles, hi han dominat fèrtils hortes i secans de cereal, també quedaren negades ⁽¹⁾.

Potser els historiadors del paisatge ens aclariran des de quan no s'havien inundat aquests llocs. En tot cas, i encara que siguin d'aproximació imprecisa, prenen **valor testimonial** els diàlegs, afirmacions i records agafats al vol de les converses d'aquests dies:

- El 23 de setembre de 1962, dia del desbordament catastròfic del Ripoll a Sabadell i de la Riera de les Arenes, el Tenes va arribar a la pista de ball del restaurant Pèrgola, a Sant Isidre, Santa Eulàlia. Ara ha cobert 2 metres de la planta baixa d'aquest edifici.
- La carretera de Bigues a Riells, construïda el 1910, mai havia estat soscavada i ho ha estat ara, al call de can Margarit.
- Persones nascudes el 1920 recorden haver sentit contar als seus pares una riuada que havia arribat, com ara, a la font de Sant Isidre. És clar que, a principis de segle, el Tenes encara no havia estat buidat dels rocs que serviren per construir la carretera comarcal, fet que el va aprofundir considerablement.
- L'any dels tres sets (1777). Els pagesos més grans de Santa Eulàlia han rebut la tradició oral que aquell any l'aigua de la riera va arribar a la Casa Vella, potser com ara.

De fet, hi ha molt a investigar, tant sobre els efectes geogràfics com sobre els geològics o els biogeogràfics. Recordem que la riuada en va tenir prou amb una hora per deixar al descobert els materials triàsics de Bigues, que eren enterrats diversos metres al fons del llit fluvial; els sediments dipositats a la zona inundada, assoliren més de dos metres d'alçada en alguns punts; la llera va prendre forma d'U ampla, de vall pirinenca, a voltes amb noves vores ben encinglerades; vernedes i pollancredes senceres van desaparèixer amb llurs conjunts de ribera. Una transfor-

(1) Que el fenomen superava el que fins ara els científics havien entès com a excepcional al Vallès, ens en pot donar idea el text i la fotografia de la pàg. 66 de l'obra «Geomorfologia del Vallès Oriental» de Daniel de Mas, 1981.

mació paisatgística que hom hauria estimat mínimament de durada secular ⁽²⁾.

SOBRE LES CAUSES

I d'altra banda les causes. La primera discussió popular plantejava el dilema de si la responsabilitat calia atribuir-la majoritàriament a la pluja d'aquell 10 d'octubre o al foc de l'estiu, que hauria propiciat l'acceleració en el descens de l'aigua. Sense ànim (ni possibilitats immediates) d'arribar a fons en aquesta qüestió, podem aportar quatre punts per tenir presents en la reflexió:

- La **quantitats d'aigua** recollides per amateurs (una seixantena de litres als pobles de la vall, uns 160 a Castellerçol, uns 190 a Castella, uns 70 a can Mestret de Bertí) semblen no ser tan excepcionals com la riuada.

- La **durada** (dues hores escasses) de la precipitació, ja és més singular.

- Cal, d'altra banda, no descartar pluges més abundants (com n'hi va haver aquell dia en altres llocs de Catalunya) en indrets no mesurables de la conca. Hauria estat un fet extrem, però dins de la irregularitat pròpia del clima mediterrani.

- L'entorn cremat de Sant Miquel del Fai encara ens fa pensar en la importància de la manca de vegetació per la rapidesa del descens de l'aigua, però la comprovació sobre el terreny del que va passar a l'**origen del riu** ens dona l'explicació bàsica: des del naixement del Tenes, a Castella, fins avall de Sant Quirze de Safaja, hi ha una dotzena de quilòmetres en els quals no es va cremar res. El bosc i el sotabosc estan intactes. Això no obstant, des dels primers xaragalls, l'aiguat va deixar restes d'una força erosiva inusitada. Des dels primers meandres, el Tenes ja ocupava camps veïns, arrencava arbres i netejava el terra de plantes de ribera. A Sant Quirze, força abans d'arribar a la zona cremada, ja s'hi comptaren diverses edificacions inundades.

LA CRÒNICA DE LA INUNDACIÓ

Aquest article, però, es proposa cenyir-se a la descripció. Descripció de límits de la riuada i d'indrets més afectats. Una crònica, fins i tot d'anècdotes. Ja val per deixar prova escrita del fenomen que, d'altra banda, s'esborra ràpidament de l'espai afectat, amb el pas dels mesos.

Sobre la base cartogràfica, l'observació directa ens ha permès establir els límits de la riuada. Un cop d'ull global al mapa ens permet confirmar que l'amplada màxima del corrent es va establir en uns 400 m, com deien els mitjans periodístics ⁽³⁾.

Constatem que aquestes màximes van ocórrer en els

Esllavissament a l'altura de la fàbrica vella i del pont de la resclosa de Bigues. El nivell assolit per l'aigua és visible a la paret del porxo de la primera casa

El sorral de can Barbany (Santa Eulàlia) va inundar-se totalment. A primer terme: tronc, brasses i una capa de sediments nous dipositats pel riu. El Tenes transcorre entre els arbres, al fons de l'esplanada

indrets en què l'aigua envaïa la part interior dels meandres, i a l'entorn, abans i després, dels quals i ponts que es van obturar i van fer la funció de presa. Vegem en detall els punts més afectats, de nord a sud.

1. Sant Miquel del Fai. Va quedar malmès el pont de la carretera d'arribada al monestir.
2. Riells del Fai. Avall de la Pineda, el riu va superar per primera vegada el marge dret. Això no obstant, a la Parada, el pont de la carretera de Sant Feliu (BP-

⁽²⁾ A partir dels cicles establerts pels doctors francesos Bertrand, G. i Tricart, J.

⁽³⁾ *Ortofoto de Catalunya*, 1992. Escala 1:25.000. Institut Cartogràfic de Catalunya. Fells de Granollers i la Garriga.

1432) va engolir bé.

3. Pedrera de can Margarit. En aquest indret, pel qual riu i carretera passen encaixats, l'aigua superà el nivell de la carretera i la soscavà fins a endur-se'n un tros. Primera víctima mortal.

4. Can Noguera, Bigues. A la casa del parc de les Barbotes la inundació provocà la segona víctima mortal.

5. La Resclosa, Bigues. L'aigua va destruir el pont vell al barri de la Torre i va superar el pont nou. Va desaparèixer la plataforma al·luvial on hi havia el parc municipal, amb pollancres i bancs inclosos.

6. Camí de can Traver, Bigues. El pont va restar afectat i, al seu peu, centenars de vaques i vedells de la granja de can Coix foren enduts aigües avall.

7. Polígon can Barri, Bigues. Aquesta zona industrial, construïda els anys vuitanta, es troba elevada artificialment uns 8 metres a l'esquerra del curs fluvial. El corrent, ja ple d'arbres arrencats de més amunt i de tota mena d'objectes, va impactar de manera espectacular les primeres naus. Una dotzena de cadenes productives restaren molt malmeses. Automòbils, productes manufacturats, ordinadors, etc., foren arrossegats pel corrent diversos quilòmetres.

8. Pont de ca l'Uñó, al límit entre Bigues i Santa Eulàlia. La carretera BV-1435 quedà tallada en dipositar-se al seu damunt gran quantitat d'arbres que van destruir les baranes i els marges del pont. Indret privilegiat per veure els nivells de la inundació.

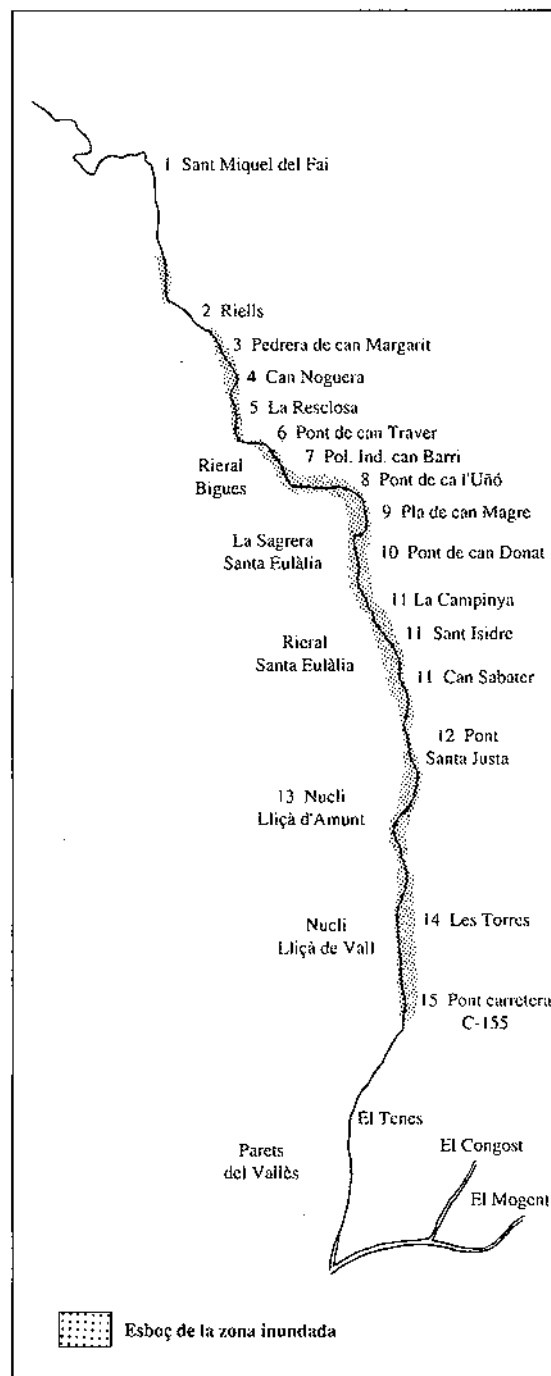
9. Pla de can Magre, Santa Eulàlia de Ronçana. Àrea tradicional de regadiu, actualment poc aprofitada, destinada pels plans d'urbanisme a futura zona industrial. Inundades unes 30 ha de plana i les quatre naus fabrils. Una víctima mortal i un desaparegut.

10. Pont de can Donat, Santa Eulàlia. Afectat en els seus fonaments. En aquest indret, un avi i els seus néts van romandre dues hores dins l'aigua, agafats a un arbre.

11. Barris de la Campinya, Sant Isidre, la Riera i can Sabater, Santa Eulàlia. Es tracta, en bona part, de les urbanitzacions d'estiu més antigues de la Vall del Tenes. Iniciades el 1960, abans de les inundacions de 1962, ara són habitades permanentment per un considerable nombre de veïns. En cap altre lloc de la vall s'han construït habitatges tan a la vora del riu. Pont de Sant Cristòfol oburat i unes 230 cases inundades fins a 1,5 i 2 metres. Desaparició de molts béns materials i afortunadament sense víctimes mortals.

12. Pont de Santa Justa, Lliçà d'Amunt. Construït els anys vint sobre la carretera Caldes-Granollers, va engolir la riuada, però es van inundar camps a baix nivell del Pla de la Torre.

13. Nucli de Lliçà d'Amunt. Obturació del pont nou de la carretera Lliçà d'Amunt-Granollers. Desbordament que va afectar les cases del barri de l'Aliança

Punts més afectats per la riuada al riu Tenes

més properes al riu. També va quedar negat el complex esportiu municipal i, parcialment, les naus industrials del sud del municipi.

14. Les Torres, Lliçà de Vall. S'inunden dos-cents metres de la riba esquerra. Afectades una desena de cases i diverses naus industrials de la zona de can Nadal. El nucli de Lliçà de Vall no quedà afectat per la seva posició prou enlairada sobre el marge dret.

15. Carretera Sabadell-Granollers (C-155), Lliçà de Vall. El pont s'enfonsà pel bell mig i la carretera va

romandre tallada quinze dies. Fou el darrer dany important de la inundació, perquè la canalització més ampla i profunda del Tenes a la seva arribada a Parets va evitar noves sortides de mare.

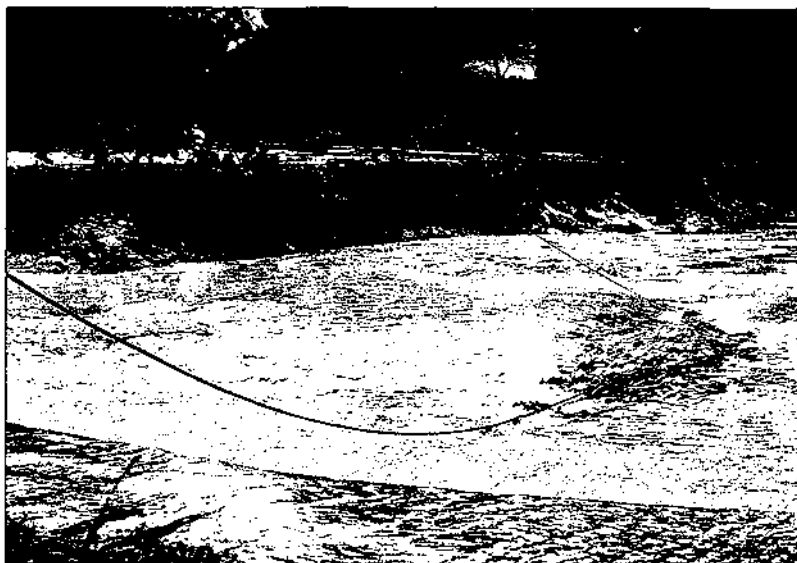
NOTA FINAL

Sembla raonable mirar enrera en el temps, buscant explicacions del fenomen. Vistos els efectes de la riuada, podem concloure fàcilment que els edificis que s'han negat són cases recents (d'unes dècades) i naus industrials també recents; en poques ocasions es tracta de cases antigues, com el vell molí de can Barri, per exemple. Efectivament, si resseguim les masies més properes al riu, que hem assenyalat al mapa, les trobem, més a prop o més lluny, enlairades alguns metres sobre el nivell que va assolir l'aigua. De vegades només a la distància d'un marge, però suficient per a salvar-se. Ho podem veure al mapa. Sembla, doncs, que les característiques del riu, pel que fa a possibles inundacions, es van tenir presents a l'hora de contruir-les.

Una primera explicació possible: la gent d'abans vigilava més que la d'ara. Tractant-se d'una societat rural, on els fenòmens naturals (tempestes, nevades, pedregades, pluges) pesaven molt més en l'ànim de les persones que no ho fan en l'actual societat industrial, és possible que hi hagi una bona dosi de veritat en aquesta afirmació. Però hi ha documentats casos d'imprevisió en l'establiment de l'hàbitat de segles passats ⁽⁴⁾.

Segona causa possible: els segles moderns (XVI-XVIII), que és quan es van construir la majoria de masies de la nostra Vall ⁽⁵⁾, eren un període més plujós, i les inundacions foren més freqüents. Tot i que s'admeten canvis climàtics en períodes seculars, és possible que les avingudes excepcionals dels rius no fossin pas més freqüents que en l'actualitat ⁽⁶⁾.

Tercera: hi havia més **memòria col·lectiva**. És possible que aquesta sigui la causa principal. El vell món rural tenia una població molt menys densa que l'actual però molt més estable. La transmissió de grans

Al guai de Lliga d'Amunt, a l'alçada del nucli principal, el lli del riu s'eixampla considerablement

esdeveniments —ho hem vist als exemples de l'inici de l'article— podia afectar diverses generacions que vivien al mateix poble. És quan la societat urbana comença a transformar l'entorn que es perd aquesta memòria col·lectiva. Al nostre segle, promotors, tècnics, compradors de solars, posteriors residents i població en general, ara ja abocada a la vida de ciutat, són vinguts d'altres llocs i no hi ha experiència intergeneracional del que són capaços els nostres rius.

Ve a to, en aquest moment, l'afirmació del mestre Salvador Llobet, referida als abundants nuclis de poblament que, en les terres prelitorals i litorals catalanes, són massa a prop dels rius: «No es tracta pas d'inundacions; són pobles construïts al camí del riu».

Potser, doncs, amb visió d'anys, s'hauria de rebaixar el caràcter excepcional de la nostra inundació. I mentrestant, quan les administracions i els afectats estan ocupats en la reparació de danys, caldrà començar a pensar la manera de protegir les urbanitzacions i les fàbriques que són al camí del Tenes, de futures inundacions.

(4) Podem veure l'article de Jaume Codina «Un poble enmig d'un riu» (Treballs de la Societat Catalana de Geografia, núm. 31, 1991. Pàg. 67), sobre la instal·lació temerària del nucli primitiu del Prat de Llobregat, al segle XVIII.

(5) Entre d'altres, Marc Aureli Vilà, *La casa rural a Catalunya*, 1980. Pàg. 136.

(6) Podem veure, a la llista d'inundacions antigues a Catalunya, a la *Geografia de Catalunya*, vol. I, Aedos, 1960, com la proporció no varia substancialment en els segles passats.